

Bizans Yeni Roma İmparatorluğu

Cyril Mango

İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, Ağustos 2016, 343 sayfa, ISBN:978-975-08-1410-5

Hümeyra TÜFEKÇİ*

Cyril Mango, Oxford Üniversitesi'nde Modern Grek Dili profesörüdür. Exeter College öğretim üyeliğinin yanı sıra, Bizans sanatı, arkeolojisi, tarihi ve edebiyatı üzerine pek çok makale ve kitabın yazarıdır. Bu kitap Türkçeye birinci baskısını; Haziran 2008'de yapmış olup, üçüncü baskı geçtiğimiz aylarda "Yapı Kredi Yayınları" tarafından değişiklik veya

*Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, Tarih Bölümü Lisans Öğrencisi, İstanbul, humeyra.tufekci@yahoo.com

ekleme yapılmadan tekrar yayınlanmıştır. Eser bölümlerini kronolojik olarak ayırmak yerine; toplumun yapısını oluşturan faktörler, kurumlar, siyasi sistemler, dini ve ideolojik etki açısından sınıflandırarak ayırmıştır. Kitabın bu şekilde kısımlandırılması içindekiler bölümüne baktığımızda da anlaşılabilir üzere; kitabın okunmasını daha keyifli, belli kalıplardan uzak ve anlaşılabilir hâle getiriyor. Keyifli bir okuma sağlamasının yanı sıra yazar, gerek bibliyografyasıyla gerek anlatımıyla akademik imajının dışına çıkmamayı da başarıyor.

Eserin bölümlerine baktığımızda; Birinci Kısım; Bizans Yaşamının Çeşitli Yönleri, İkinci Kısım; Kavramsal Bizans Dünyası, Üçüncü Kısım; Miras olarak adlandırılmış ve bunlar kendi içlerinde de alt başlıklara ayrılmıştır. Eserin ilk sayfalarında, Bizans Yaşamının Çeşitli Yönlerinin alt başlığı olarak bizi “Halklar ve Diller” karşılamaktadır. İlk ele alınan konunun bu olması bize, Bizans’ı daha iyi anlatmayı sağlamıştır. Halkın ve dillerin birbirini tamamlayan ve geliştiren öğeler olduğunu ve bunun Bizans toplumuna yansımalarının güzel bir incelemesini sunmuştur. Bizans toplumunda kimlik inşasında dilin önemini ve gerekliliğini göz önüne sermiştir. Bizans İmparatorluğu’nun ve halkının kimliğinin en önemli diğer bir parçasını ise din oluştuyordu.

Bizans Yaşamının Çeşitli Yönleri’nin alt başlığı olan “Muhalif”ler bölümünün ilk sayfalarında bu duruma dair güzel betimlemeler mevcut. Mango bu durumdan şu şekilde söz eder; *“Tek Tanrı, tek imparatorluk, tek din – bunlar Bizans siyasal düşüncesinin köşe taşlarıydı. Din, kutsal yazılar ve kilise babalarının tefsirleri temelinde, Kilise’nin ekümenik konseyleri tarafından tanımlanıyordu, ama dine herkesin riayetini sağlamak imparatorun görevlerinden biriydi – hatta işin doğrusu en yüce göreviydi. Zira bir başka imparatorluk kanunundan alıntılarsak, ‘Devletimiz, resmi görevler, fiziksel zorluklar ve ter dökmekten ziyade, din sayesinde kaim olacaktır.’ Tebamızın güvenliği için tanrının inayeti ile bize verilmiş olan sivil yasaları uygulamak için bütün imkânlarımızla çabalarken’ diye yazıyordu İmparator Iustinianos. ‘ruhlarımızın kurtuluşu için şekillendirilmiş kutsal yasalar ve kuralların uygulanması için daha da büyük bir hevesle işe koyulmalıyız” (s.100).*

Buradan da gayet net anlaşıldığı üzere din, Bizans toplumuna temel bir dayanak görevi görüyordu ve her şeyin üzerinde tutuluyordu. Ortodoksluk din olmaktan ziyade temel bir doktrin olarak kabul edilmiş ve Baba, Oğul ve Kutsal Ruh üçlemesini yüceltmeye dayanıyordu. Bu temel inanç ve kabulden ufak bir sapma dinsizlik olarak kabul görüyordu (s.101). Eser bu bölümünde, muhalif görüş taşıyan bu kimseleri, yaşanan olaylar ve Bizans’a etkileri açısından anlatmıştır. Kuşkusuz bu muhalif görüşler Ortodoksluğun mutlak zaferini temsil ediyordu. Tüm bu hareketlerin ve gelişimlerin yanında manastırlar kendi içerisinde büyüme sağlayan farklı bir hareket olarak boy göstermiş ve gelişmiştir. Bu günkü Bizans tarih yazımında önemli bir yere sahip olan manastırlar, bünyesinde çok fazla yazma eser ve kayıt bulundurmaktadır. Mango bu bahsi, Manastır Hareketi (Monastisizm) alt başlığı olarak ele almıştır. Ortaya çıkışından Bizans’ın sonuna kadar detaylı bir değerlendirmeye tabi tutarak keşif hayatlarından menkıbeler sunmuştur. Manastırları sadece Bizans içerisinde değil genel bir öğreti ve hareket olarak tanımamıza yardımcı olmuştur. Ancak mekânsal bir manastır algısından eserini tam anlamıyla kurtaramamıştır. Manastırcılığın Konstantinopolis’e ulaşımı ve tasvir kırıcılığın manastırlara etkisinden de beslenebileceğimiz bilgiler sunmuştur. Mango’nun yaklaşımları ve değerlendirmeleri somut gerçekliğe dayanan soyut yorumlamalar olmuştur. Bunu özellikle din alanına dair yaptığı yorumlarda daha çokça görmekteyiz. Akademik bir çalışmada belki bu bir kusur sayılabilirdi, ancak anlatımı ve verdiği örnekler, anlattıklarını destekleyerek okuyucuyu tatmin edebilecek gerçekliktedir. Kitabın en dikkat çekici kısmı ise; Kavramsal Bizans Dünyası’nın alt başlığını oluşturan “İyi ve Kötü’nün Gözle Görülmez Dünyası” isimli bölüm olabilir. Mango bu bölümün giriş kısmında bizlere Bizans’ın gözüyle açıklayıcı bir bakış açısı sunmuştur; *“Bizanslıya göre, aslına bakılırsa bütün Ortaçağ insanlarına göre, doğaüstü son derece gerçek ve alışılmış bir anlamda mevcuttu. Öteki dünya gündelik yaşamı sürekli bir biçimde etkilemekte kalmıyordu; aynı*

zamanda dünyevi varoluşun kısacık bir daha yüce ve sonsuz gerçekliği de içeriyordu. Bizans 'dünya görüşü'nün her anlatısı her anlatısı kaçınılmaz olarak doğüstü ile işe başlamak zorundadır" (s.167). Burada bahsi geçen anlatım Bizans'a dair kafamızda çok net bir algı oluşturmakla beraber, Mango'nun soyut yorumlamasını da destekler niteliktedir. Bu dünyada olduğu gibi öteki dünya tasvirleri de hiyerarşik bir düzen betimler; "Erat denilebilecek sıradan şeytanlara ek olarak, şeytanlar arasında bir de uzmanlaşmış işlevlere sahip bir subay sınıfı da vardı. Sık sık özellikle zayıf olan keşişlere saldıran zina şeytanından ve can sıkıntısı yada ümitsizlik şeytanından (*akediai*) söz edildiğini duyuyoruz. Uyku ve esneme şeytani, kilisede ayine katılan müminleri uykuya daldırmakla uğraşır. Bu şeytanlardan bazıları, cehennem hiyerarşisinde askeri bir rütbeye sahipti – yüzbaşı ya da binbaşı gibi. Hipodromun şeytani, ikinci kategoriye mensuptu ve hipodrom oyunlarının çok ender bir ritüel düzeyine dönüştüğü 10.yüzyılda hâlâ etkindi" (s.180).

Verilen bu örnekler dâhilinde baktığımızda şeytanların günlük hayatın işleyişine etki edecek varlıklar olarak karşılık bulduğunu görüyoruz. Bunları bir araştırmacının ve tarihçinin incelemesine değmeyecek konular olduğunu kabul etmek yanlış olur çünkü Bizanslı insan için şeytan hayatına etki eden bir gerçeklikti. Bu iyi ve kötü güçler arasında gerçekleşen bir muhabere alanıydı (s.176). Kitap aslında insan hayatının ve Bizans'ın her katmanını gözler önüne sermeyi başarabilmiştir. Bizlere tarihi gerçekliğin sadece maddi olgular ya da görülebilenin yazılması olmadığını, insan hayatına etki eden pek çok şeyin iç içe geçmiş bir gerçekliğin algılanmasıyla mümkün olabileceğini de gözler önüne serebilmiştir.

Kitabın en son konusu ise "Sanat ve Mimarlık" başlığıyla ele alınmıştır. Tüm bu gidişat ve sınıflandırma okurken de anlaşılabilirdi üzere son derece isabetli olmuştur. Dille başlanan tüm bu anlatım sanat ve mimariyle bitirilebilirdi. Bu gün Bizans'ın dili kullanılmayan ve herkesçe bilinmeyen bir dil olabilir, ancak mimarisi ve sanatı bu günde kendini var etmekte ve hikâyesini bize en büyük miras olarak anlatabilmektedir. Yazar bu sıralamayı bilinçli bir tercih olarak yapmış ya da yapmamış olabilir, ama bu durum bize bilinçli ve dokunaklı bir tercih olarak yansımıştır.

Kitap ele aldığı her başlığın hakkını; gerek detaylı ve örnekli anlatımı, gerekse yazarın donanımıyla kaleme aldığı yorumları açısından olsun, insanın üzerinde anlaşılabilir ve yadırganamayacak bir etki bırakmaktadır. Kitap Bizans dünyasına ve bu alanda çalışan ya da meraklısı olan okuyucularına büyük bir kazanım sağlamayı başarmıştır. Mango'nun düzgün anlatımı titiz bir çalışmayı ve donanımı diğer pek çok eserin arasında öncülleyebilecek koşullara sahiptir. Bizans alanında yapılacak çalışmalarda akademik olmakla beraber nefes alınacak bir pencere olma vazifesi de gösterebilir. Bu günden Bizans'a ve Bizans'ın insanlarına dair bakış açımıza büyük oranda etki edebilecek detaylı bir eserdir.

